

①

VRIDMOMENT

Lite teori och bakgrund

Lite elektrisk mätteknik

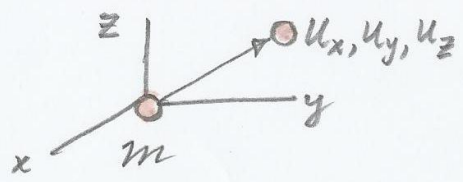
Liten visning av enkel,
hembyggd utrustning

(om den råkar funka, förstås....)

Föredrag av Nisse Ohlson vid

SÅF-mötet i Eskilstuna den 19/1 -20

Frihetsgrader och Generaliserade Krafter

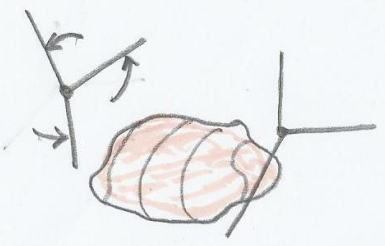

För att ändra m 's rörelsetillstånd måste kraft anbringas. $\sum_i F_{x_i} = m \ddot{u}_x$

punktmassa m
3 frihetsgrader

Man kan läsa frihetsgrader:

- Ex. • Boll i vattnet $\leftrightarrow$ ingen rörelse vertikalt.
Två frihetsgrader återstår (i planet/vattnet)
- Tåg på spår: En frihetsgrad (längs spåret)

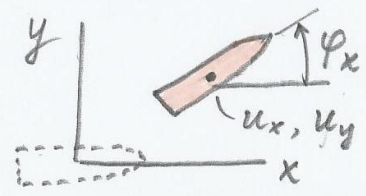

massa med utsträckning i $x y z$
6 frihetsgrader

φ_x	φ_y	φ_z
u_x	u_y	u_z

Lösningar, exempel

Båt i vattnet $\leftrightarrow$

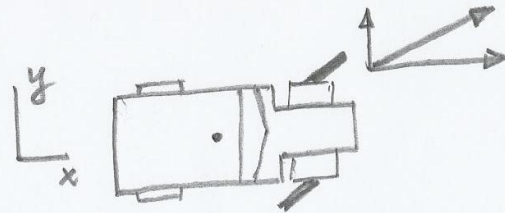

u_x
 u_y
 φ_x

$$u_x \quad u_y \quad u_z \quad \longleftrightarrow \quad F_x \quad F_y \quad F_z$$

$$\varphi_x \quad \varphi_y \quad \varphi_z \quad \longleftrightarrow \quad M_x \quad M_y \quad M_z$$

Ex. Bil i planet

$$F_x = m \ddot{u}_x$$

$$F_y = m \ddot{u}_y$$

$$M_z = J_z \ddot{\varphi}_x$$

J = (mass-)tröghetsmoment
(dimension: $\text{kg} \cdot \text{m}^2$)

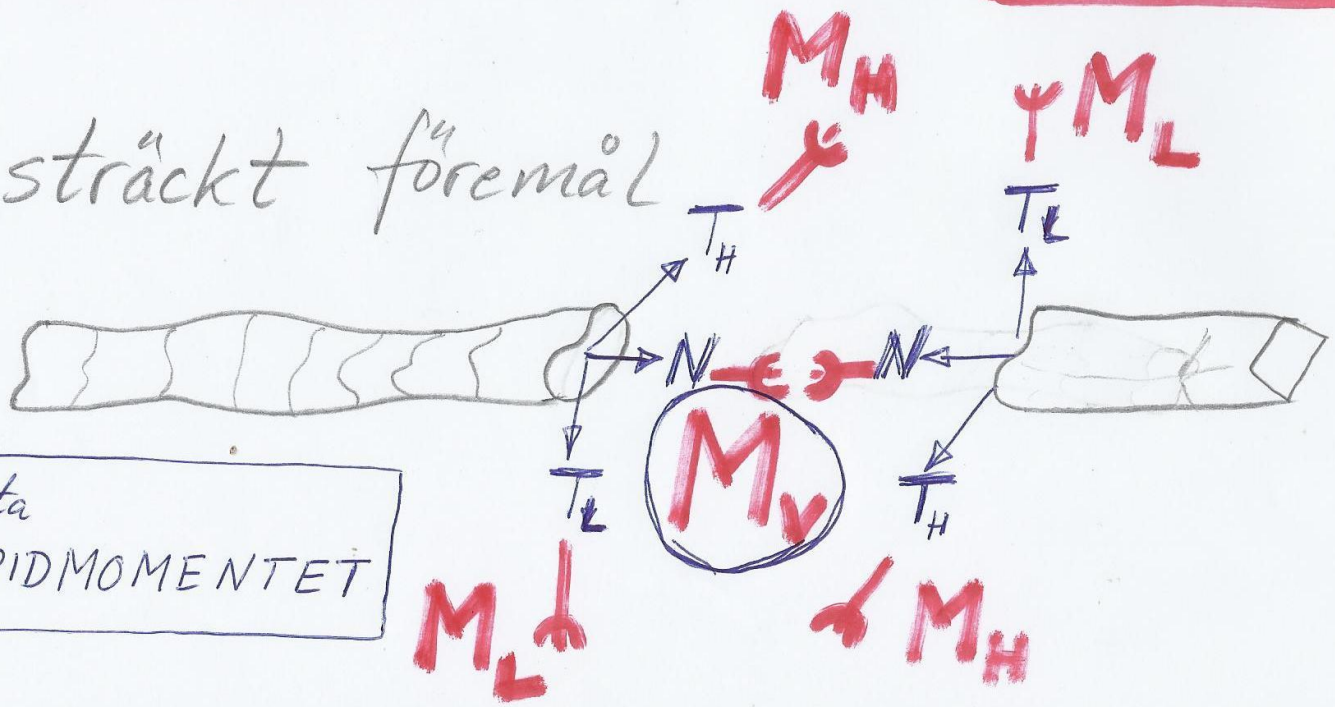
m och J kan mätas i experiment eller beräknas
för varje föremål.

Bilen har på plan yta 3 frihetsgrader (men de övriga 3 är låsta)

INRE (generaliserade) KRAFTER "SNITTSTORHETER"

Äro tankehjälpmiddel för att bedöma **påkänningar**

Långsträckt föremål

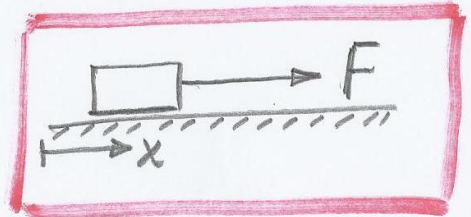

Nu ska vi prata
om $M_V = \text{VRIDMOMENTET}$

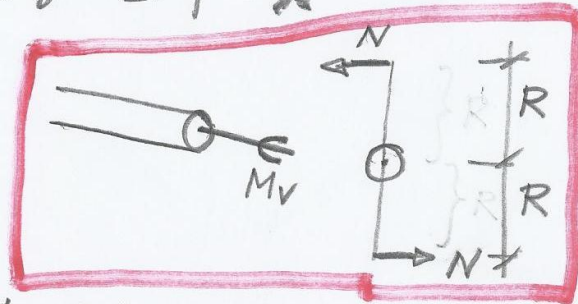
Arbete, Energi och Effekt

A   **A**   **P**

Arbetet = Kraften * Vägen; $A = F \cdot x$

Effekten = Kraften * Hastigheten; $P = F \cdot v = F \cdot \dot{x}$

Jämvikt $\Rightarrow M_v = 2NR$

$A_{1 \text{ varv}} = N \cdot 2\pi R \cdot 2 = M_v \cdot 2\pi$, allmänt $A = M \cdot \varphi$

$P = M_v \cdot \dot{\varphi} = M_v \cdot \omega$ ($\omega = \text{vinkelhastigheten} \left[\frac{\text{radianer}}{\text{sekund}} \right]$)

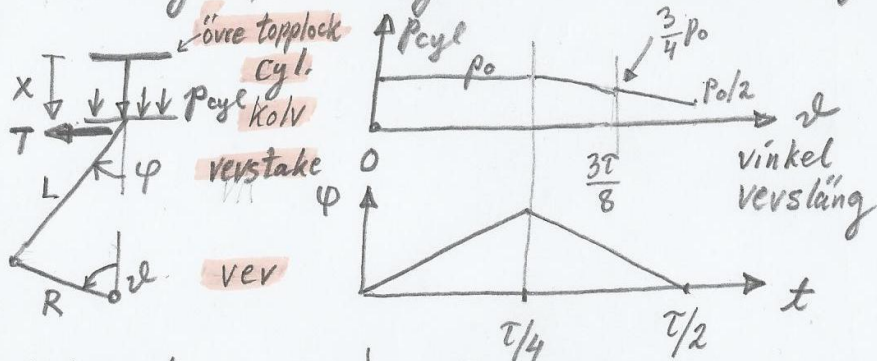
Om varvtalet är $n \left[\frac{\text{varv}}{\text{minut}} \right]$, så är $\omega \approx \frac{n}{10}$

Överkurs!

Momentberäkning Ångmaskin

Förutsättningar $\left\{ \begin{array}{l} x + L \cos \varphi = L \\ R \sin \varphi = L \sin \varphi \\ \varphi = \arcsin(2 \sin \varphi) \end{array} \right\}$ Geometri

1-cyl. maskin, 50% fyllning, expansions-skedet behandlas som vore ångan ideal gas, dvs. ingen kondensation i slaget.

Kolvarea A

$$\varphi_{\max} = \arcsin \frac{R}{L} \quad (\text{Spec. } L=2R \text{ ger } \varphi_{\max} = 30^\circ)$$

$$\text{etthälvt varv} \quad \text{pA=1, L=2, R=1}$$

$$\text{tg } \varphi = \frac{T}{pA}, \quad M_v = T(L \cos \varphi) + pA \sin \varphi = \text{tg } \varphi \cos \varphi + \sin \varphi$$

T = tvärkraften på tvärstycket

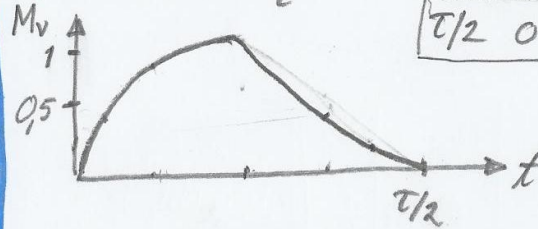
Märk, att M_v är linjär uti T, eftersom verstaken är friktionsfritt lagrad i båda ändar, och verstakskraften därför måste gå i verstakens längdriktning!

t	φ	ψ	M _v	M _v
0	0	0	0	0
π/16	7,5°	15°	0,39	0,38
π/8	15	31	0,75	0,74
π/4	30	90	0,7	1
3π/8	15	149	0,29	0,306
π/2	0	180	0	0

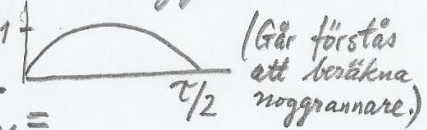
M_v normerad

(6)

$$\omega = 2\pi f = \frac{2\pi}{\tau}$$

Man inser, att M_v har ett positivt medelvärde (tyckligtvis!) och pendlar kring detta. Antag, att kurven ovan kan approximeras med en halv sinusvåg

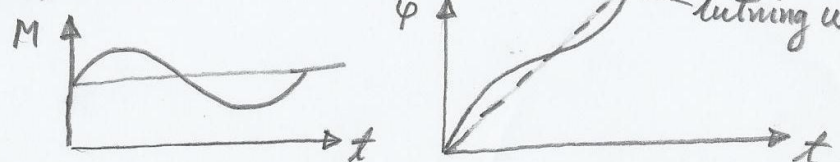

dess medelvärde blir $\overline{M_v} =$

$$\frac{\int_0^{\pi/2} \sin \varphi \, d\varphi}{\int_0^{\pi/2} 1 \, d\varphi} = \frac{0}{\pi} = \frac{2}{\pi}$$

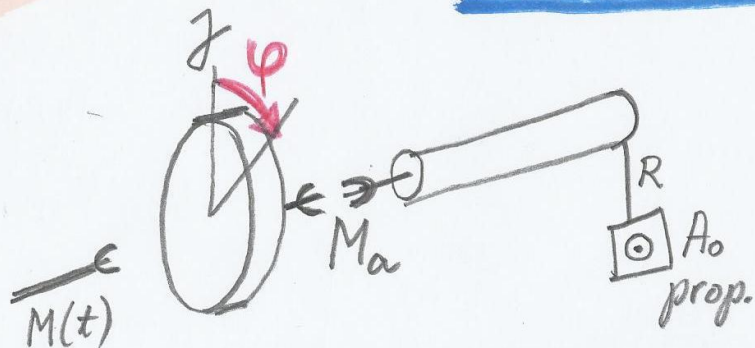
Antag nu, att M_v kan tecknas som $M(t) = M_0 + M_1 \sin \omega t$ (för att förenkla beräkn.)

"Överskurs!"

Svänghjul, vridmoment i propelleraxeln

(7)

Rörelseekvation $J\ddot{\varphi} = M(t) - R \cdot c\dot{\varphi} A_0$
viskös kraft

$$\ddot{\varphi} + \frac{C}{J}\dot{\varphi} = \frac{M_0}{J} + \frac{M_1}{J}\sin\omega t$$

Ansätt lösn. $\varphi = A\sin\omega t + B\cos\omega t + Dt$

Obekanta: A, B och D Man får:

$$A = \frac{-M_1/J}{\omega^2 + C^2/J^2}, \quad B = -\frac{M_1 C}{J^2 \omega (\omega^2 + \frac{C^2}{J^2})}, \quad D = \frac{M_0}{C}$$

Märk, att C är väldigt dåligt känt, t.o.m. en dålig approx. av prop.

Amplituden hos svänghulets rörelse = $\sqrt{A^2 + B^2}$; Dubblas J, så halveras amplituden

Beräkning av vridmomentet i propelleraxeln M_a :

$$J\ddot{\varphi} = M_1(t) + M_a$$

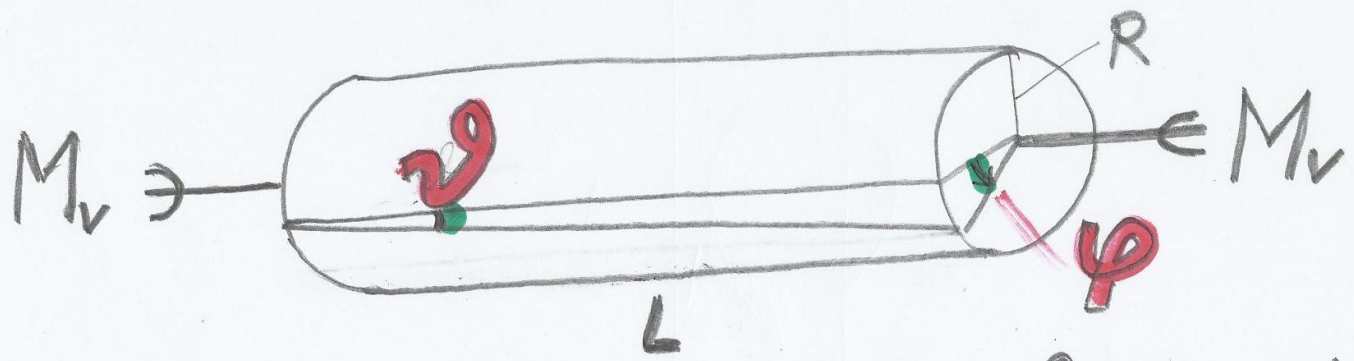
$$J\omega^2(A\sin\omega t + B\cos\omega t) - (M_0 + M_1\sin\omega t) = M_a$$

Kända storheter är ω .

Men J kan beräknas ganska lätt. Eventuellt måste både axelns och propellerens tröghetsmoment också beräknas.

Mätningen av vridmoment ger $M_0 = M_a$ medel och möjligen M_a ampl.

AXEL med CIRKULÄRT TVÄRSNITT

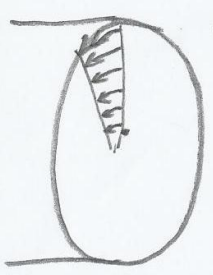

Två formler:

$$\varphi = \frac{M_v L}{G K}$$

G = Skjuvmodul, $G_{\text{Stål}} = 79000 \text{ MPa}$

K = Vridstyvhet, $K = \frac{\pi R^4}{2}$

$$\tau(r) = \tau_{\text{max}} \cdot \frac{r}{R}$$

$$\tau_{\text{max}} = \frac{M_v}{W_v}$$

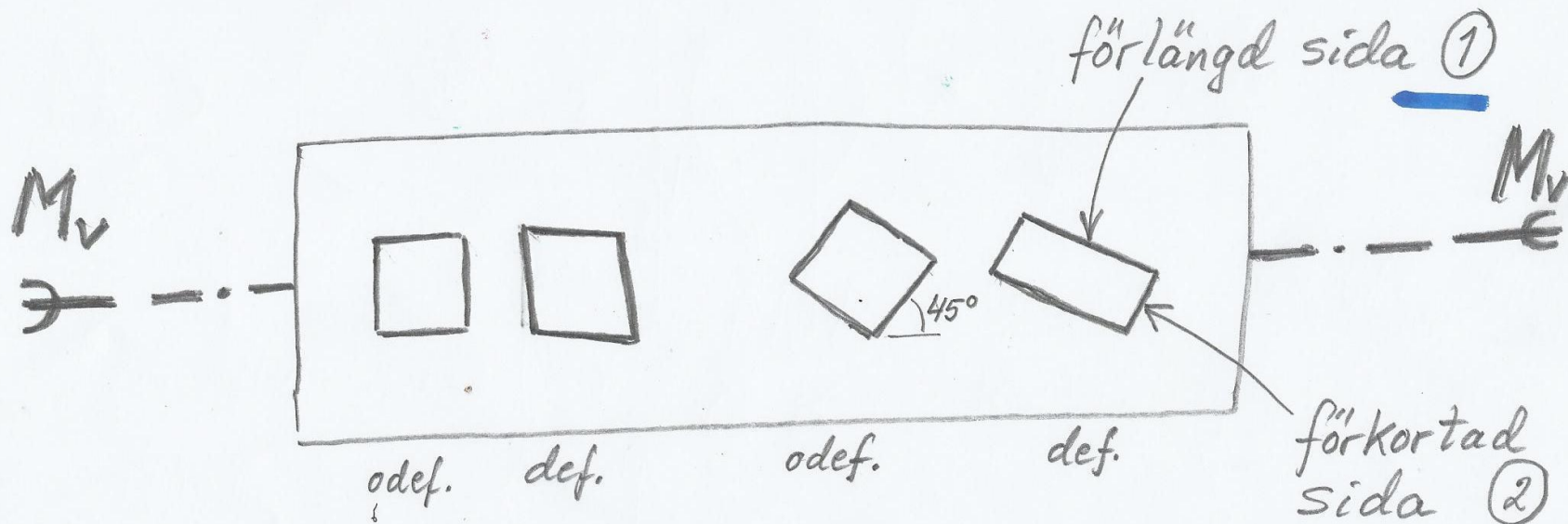
W_v = vridmotstånd
 $W_v = \frac{\pi R^3}{2}$

Pga geometrin: $v \cdot L = \varphi \cdot R$

9

Deformationer på axelns yta

Man kan visa, att

$$\sigma_1 = -\sigma_2 = \tau_{max}$$

$$\therefore \underline{\epsilon_1} = \frac{1}{E} (\sigma_1 - \nu \sigma_2) = \frac{\tau_{max}}{E} \cdot (1 + \nu) = \underline{\frac{M_v (1 + \nu)}{E \cdot \frac{\pi}{2} R^3}}$$

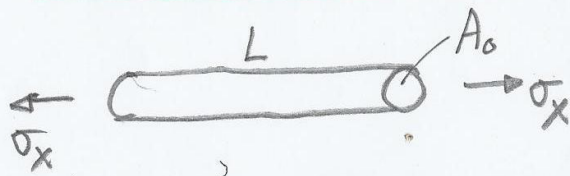
Tråd-töjningsgivare (ttg)

Strain gages (gauges)

Dehnungsmeßstreifen

jauges d'extensométrie

HBM
Showa
(Gustavsson)

$$R = \text{motståndet} = \frac{PL}{A_0}$$

$$\log R = \log P + \log L - \log A_0$$

$$\frac{dR}{R} = \frac{dP}{P} + \underbrace{\frac{dL}{L}}_{d\epsilon_x} - \underbrace{\frac{dA_0}{A_0}}_{-2\nu \cdot d\epsilon_x}$$

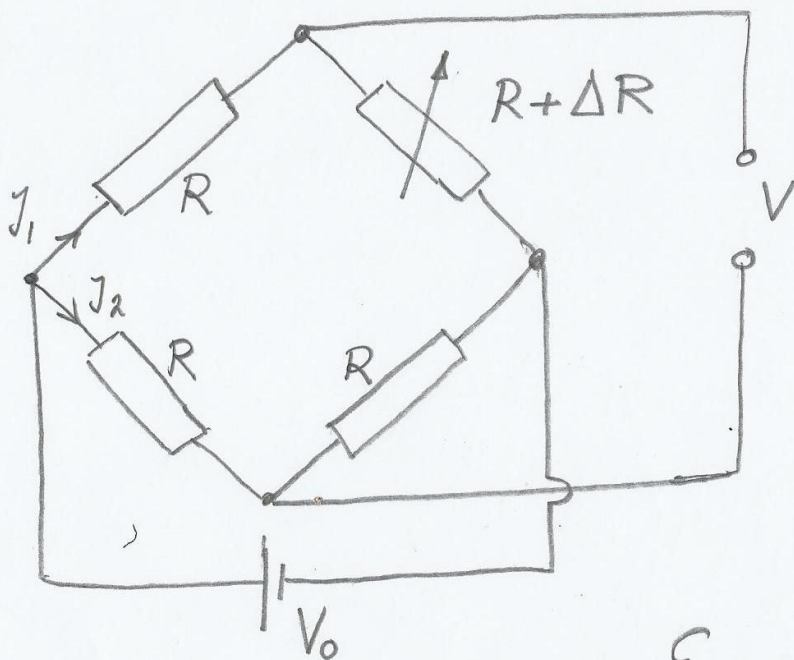
$$\therefore \frac{dR}{R} = \frac{dP}{P} + (1+2\nu)d\epsilon_x$$

$$\frac{dR}{R d\epsilon_x} = \frac{dP}{P d\epsilon_x} + 1 + 2\nu \approx 2,1 = \text{givarfaktor } g$$

$$\therefore \ln \frac{R}{R_{\text{rotöjd}}} = g \cdot \epsilon_x \approx \frac{\Delta R}{R_{\text{rotöjd}}} = H \approx 0,5$$

Wheatstonebrygga

(11)

Ohms lag:

$$\begin{cases} J_1 (R + R + \Delta R) = V_0 \\ J_2 \cdot 2R = V_0 \end{cases}$$

$$V = J_1 R - J_2 R =$$

$$= \frac{V_0}{2 + \frac{\Delta R}{R}} - \frac{V_0}{2} \approx \frac{V_0}{2} \left(1 - \frac{\Delta R}{2R} - 1 \right) =$$

$$= -V_0 \cdot \frac{\Delta R}{4R} = -\frac{V_0}{4} \cdot g \cdot \epsilon_x$$

Exempel $V_0 = 3 \text{ V}$
 $\epsilon_x = 10^{-6}$

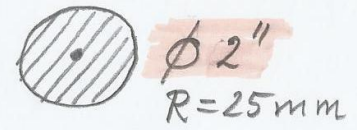
$$|V| = 1,56 \text{ mikrovolt } (\mu\text{V})$$

Med 4 aktiva givare får vi ca $6 \mu\text{V}$ per miljontedel töjning ("microstrain")

Numeriskt exempel

Axel av mjukt stål $\sigma_s = 200 \text{ MPa}$, $\sigma_{tillåten} = \frac{\sigma_s}{2} = 100$

$$\sigma_e = \sqrt{3} \tau^2 = \tau \sqrt{3}, \quad \tau_{tillåten} = \frac{100}{\sqrt{3}} \approx 50$$

$$\epsilon_{engivare} = \frac{M_v (1+\nu)}{E \cdot \frac{\pi}{2} R^3} \text{ enl. p. 9}$$

$E = 200\,000 \text{ MPa}$
stål

$= 1,3 \text{ hk}$

$$\therefore M_{v \text{ tillåten}} = 49062 \text{ Nmm}$$

Säg 200 rpm $\rightarrow \omega = 20$, $M_{vtill} \omega = 981 \text{ Nm/s} =$

$$\epsilon_{engivare} = 13 \mu\text{str.}$$

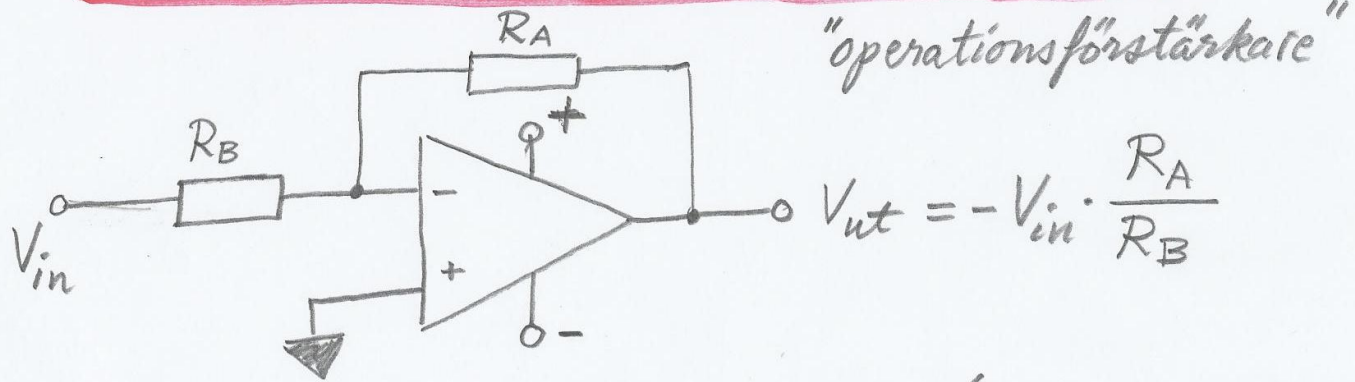
Med en aktivgivare finge man $1,56 \mu\text{V} \cdot 13 \mu\text{str.} =$

$= 20 \mu\text{V}$, med 4 aktiva givare alltså $80 \mu\text{V}$

Säg, att man vill upplösa vridmomentet på 1% när (mät noggrannhet), så bör man alltså kunna avläsa $1 \mu\text{V} \cdot \text{förstärkningen}$

Jag har i mitt fall $F = 500$ och får $0,5 \text{ mV}$ ut. Jag kan avläsa $\pm 0,1 \text{ mV}$ på den lilla displayen.

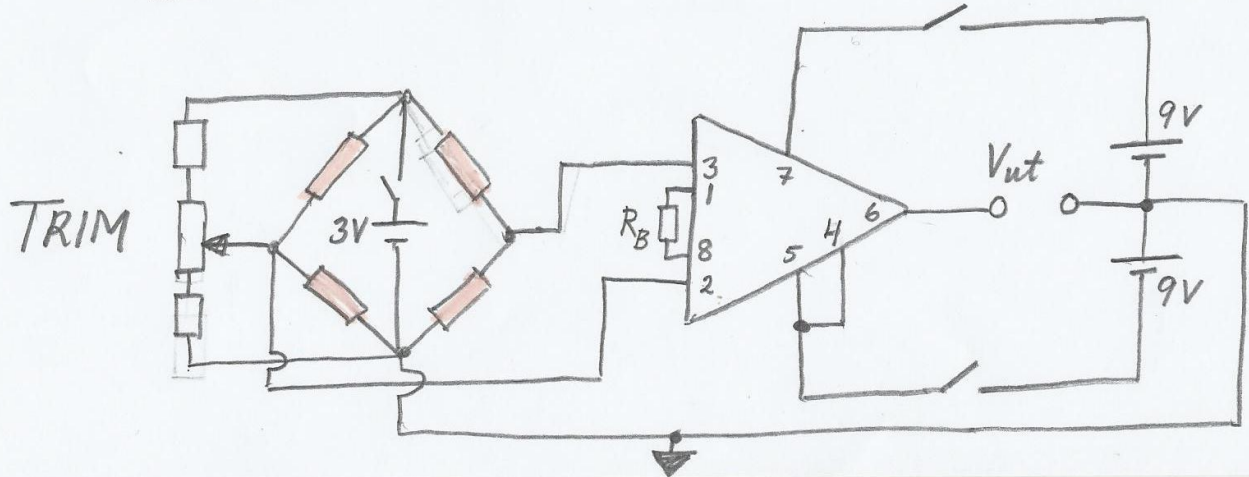
Förstärkning av ttg-signal

$$V_{ut} = -V_{in} \cdot \frac{R_A}{R_B}$$

Mycket enkel "Inverterande" förstärkare (baserad på t.ex. 714)
el. 741

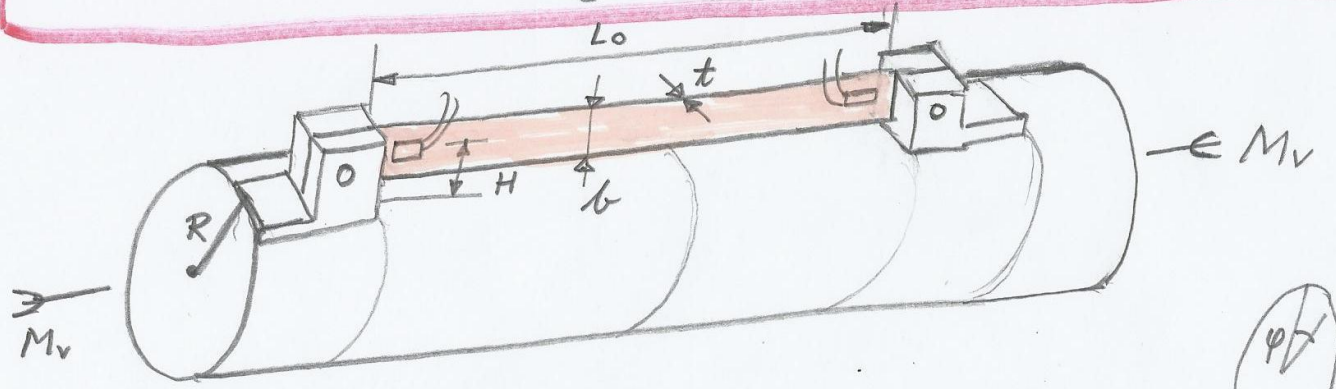
Bättre stabilitet med: s.k. "instrumentförstärkare"

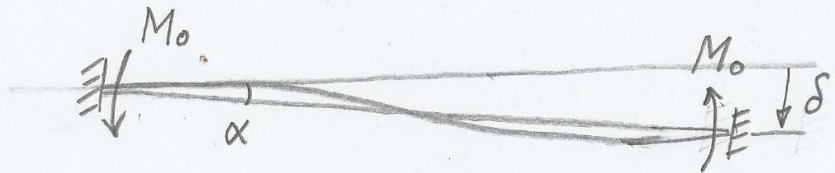
(Baserad på AMP02)

Förstärkningen bestäms helt av värdet på det enda motståndet, R_B

Alternativ till att klästra ttg på axeln:
Blad med ttg i klämkopplingar

Bladbredd b
tjocklek t

$$\varphi = \frac{M_v L_0}{GK}$$

geom.

$$\delta = \varphi \cdot (R+H) = \alpha \cdot L_0$$

$$\therefore \alpha = \frac{R+H}{L_0} \cdot \frac{M_v L_0}{GK}$$

Men $\alpha = \frac{M_0 \cdot L_0/2}{3EJ}$

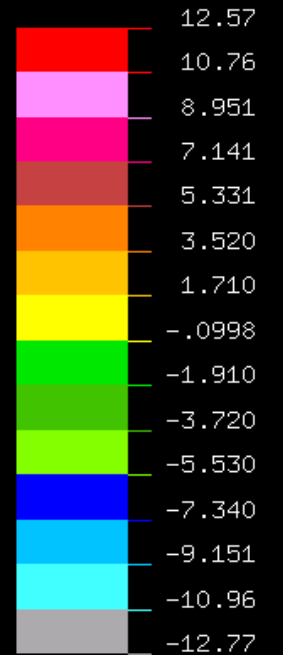
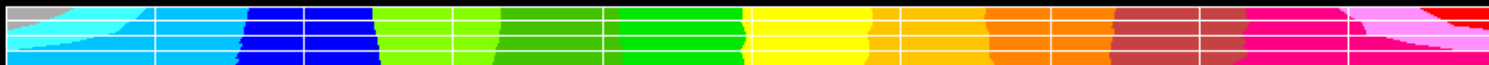
$$\therefore M_0 = \frac{12EJ}{\pi L_0} \cdot \frac{R+H}{G \cdot R^4} \cdot M_v$$

$$\sigma_{givaren} = \frac{M_0 \cdot t/2}{bt^3/12} = \frac{6}{bt^2} \cdot \frac{12}{\pi} \cdot E \cdot \frac{t^3}{12} \cdot \frac{(R+H)^2 (1+\nu)}{L_0 R^4 \cdot E} \cdot M_v =$$

$$= \frac{12}{\pi} \cdot \frac{t(R+H)}{L_0 R^4} \cdot (1+\nu) \cdot M_v$$

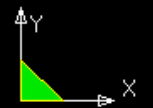
Bra med kort och tjockt blad!

SXX - STRESSES
BOTTOM LAYER
VIEW : -12.77093
RANGE: 12.57124

Cranes Software, Inc.

JAN/17/20 17:47:57

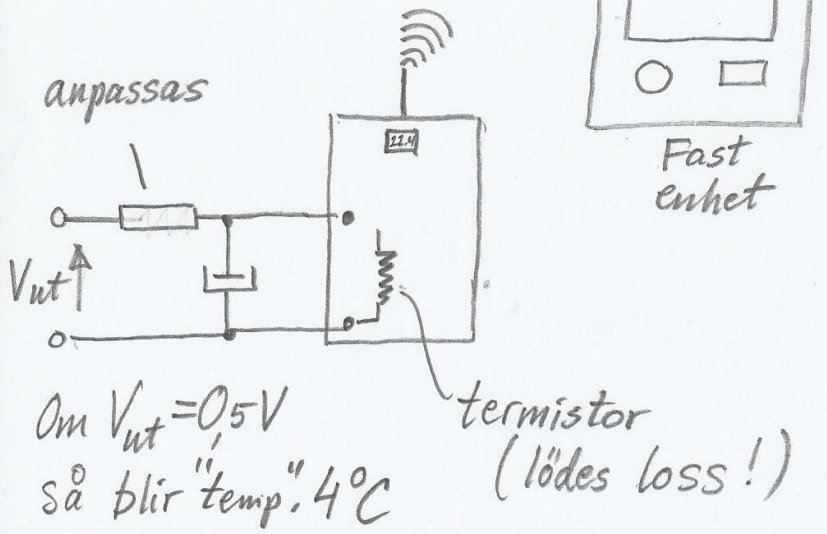
ROTX
0.0
ROTY
0.0
ROTZ
0.0

BOTTOM LAYER

Trådlös signalöverföring

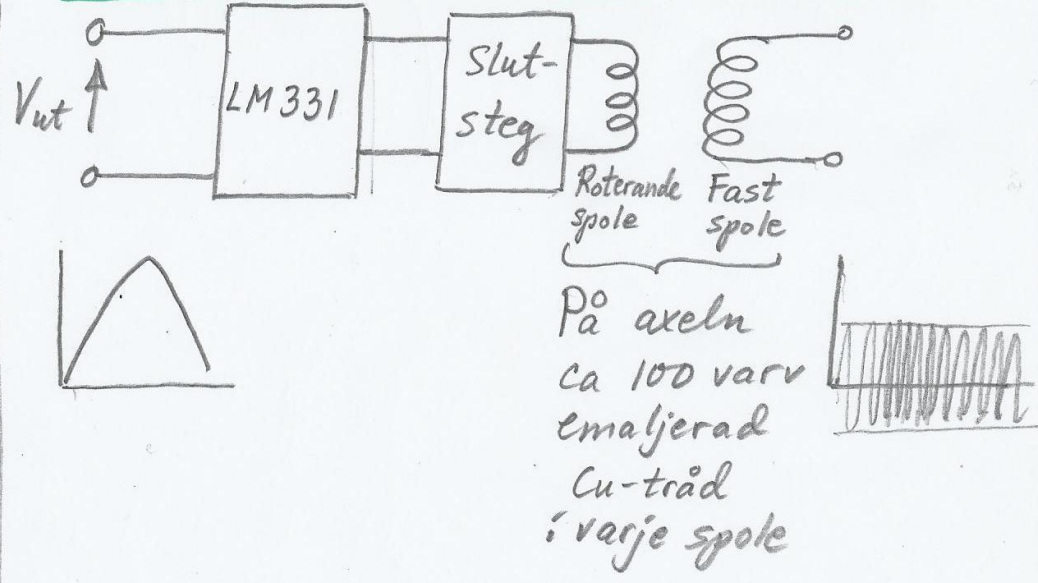
2 förslag

Termometer från CO

Om $V_{ut} = 0,5V$
 så blir "temp." $4^{\circ}C$

Spännings-frekvens-omvandlare

Kostnader

Trådtöjningsgivare: några kronor för enkla givare, något dyrare med rosettgivare.

Lim: vanligt cyanoakrylatlim brukar vara bäst.

Förstärkare: enkel sådan några kronor, den finare AMP 02 kostar 150:-, men den förenklar bygget.

Motstånd o kondensatorer: man får 500 motstånd för en hundring. Klena elsladdar.

Batterier, monteringsplatta: nån hundring.

Trådlös termometer: Clas Ohlson 129:-

Ev.: digitalvoltmeter för vägledning vid bygge och intrimning.

Överkomligt för envar!

Rättelse: Första raden på p 6 ska lyda så

$x + L \cos \varphi + R \cos \theta = L + R$, men denna ekvation behövs inte i framställningen